

dao crkvenom inventaru. Predmet je pronađen 2009. tijekom arheološkoga istraživanja na položaju crkve sv. Petra od sedam vrata u blizini Vodnjana, a dio je fundusa Novovjekovne zbirke Arheološkoga muzeja Istre. Mahić Sinovčić komparativnim analizama pretpostavlja da je podnožje najizglednije pripadalo kaležu. U radu se navodi kako se temeljem natpisa s donje strane može zaključiti da je bratovština sv. Kvirina inicirala nabavu toga liturgijskog predmeta, očigledno za obližnju crkvu sv. Kvirina. Prema autorici predmet je izrađen u nepoznatoj venecijanskoj radionici između kraja 16. i prve polovice 17. stoljeća. Rad je popraćen crtežima i fotografskim materijalom.

Đeni Gobić-Bravar potpisuje prilog „Unutarnji dio kompleksa Dvojnih vrata u Puli – istraživanja, očuvanje, zahvati“ (227-240). Dvojna vrata su, ističe autorica, jedna od tek dvaju antičkih očuvanih ulaza u grad. Gobić-Bravar ovim člankom predstavlja povijest otkrivanja i događanja koja su se vezala uz pilastre, posebno tijekom 19. stoljeća, te njihovo stanje očuvanosti i konzervatorsko-restauratorske zahvate kojima im je napokon vraćeno monumentalno dostojanstvo. Rad dopunjuju fotografije i crteži.

Zastupljeni članci u časopisu izvor su novih saznanja stručnjaka u području arheologije te predstavljaju smjernice budućim nacionalnim i inozemnim istraživačima koji će pridonijeti očuvanju baštine, valorizaciji i prezentaciji. Prepoznatljivost časopisa ogleda se i u kontinuiranoj razmjeni izdanja s brojnim inozemnim kulturnim institucijama.

Andrea Milotić

Valvasor u Istri. 333 godine od tiskanja knjige Slava Vojvodine Kranjske, autorice izložbe i prijevoda teksta Katarina Marić i Sunčica Mustač, Pula: Povijesni i pomorski muzej Istre – Museo storico e navale dell'Istria, 2022., 160 str.

Knjiga *Valvasor u Istri. 333 godine od tiskanja knjige Slava Vojvodine Kranjske* je katalog istoimene izložbe, koja je u srpnju 2022. postavljena u Povijesnom i pomorskom muzeju Istre u Puli kao dio projekta *Istarski kašteli*. Autorice navedene knjige i izložbe su muzejska savjetnica Katarina Marić i voditeljica Kuće fresaka u Draguču, Sunčica Mustač. Za vizualni identitet i postav izložbe zaslužan je Mauricio Ferlin, dok su stručni suradnici bili Maurizio

Levak i Robert Kurelić. Autorice su uložile veliki trud i respektabilno znanje u transkripciju dijelova knjige pisanih goticom te prijevode na standardni njemački, a potom i na hrvatski jezik. Sama naslovnica knjige je izuzetno zanimljiva jer se na njoj nalazi Valvasorov portret kojem je autor Matthias Greischer (1659. – 1689.), a otvaranjem korice prikazuje se Valvasorova karta *Carniolia Karstia Histria et Windorum Marchia*.

Publikacija započinje životopisom Johanna Weicharda Valvasora, odnosno autora djela *Die Ehre deß Herzogthums Crain (Slava Vojvodine Kranjske)* (8-13). Valvasor je bio kranjski plemić, putnik, istraživač, zaljubljenik u umjetnost i znanost. Rođen je 1641. u Ljubljani, a već s jedanaest godina započeo je školovanje na isusovačkoj gimnaziji, gdje će steći humanističko obrazovanje. Međutim, daljnje školovanje nije nastavio, već se opredijelio za vojnu službu i brojna putovanja. U potpoglavlju „Putovanja, prvi brak i kupovina Bogenšperka“ saznajemo da je Valvasor putovao punih četrnaest godina i vrlo se rijetko vraćao u svoju domovinu. Na prvo putovanje krenuo je s osamnaest godina, a kako bi se usavršio u vojnim vještinama ratovao je protiv Turaka kod Senja 1664. i 1665. godine. Zatim nastavlja svoje putovanje diljem Austrije, Njemačke, Italije, Francuske i Švicarske, a 1669. obilazi Afriku, gdje je bio zadivljen drugačijom kulturom i običajima. Godine 1672. vraća se u domovinu i ženi se Anom Rosinom pl. Graffenweger te uskoro kupuju dvorce Bogenšperk, Črni potok i Lihtenberk.

U idućem potpoglavlju „Uređenje grafičke zbirke, izdavačka djelatnost i priprema *Slave*“ doznajemo kako se Valvasor u posvetio sakupljanju i istraživanju rodne Kranjske. Pribavljao je knjige i raznoliku građu te istraživao različite aspekte svoga kraja, od povijesti i etnografije, sve do prirodnih posebnosti. U Bogenšperku je imao veličanstvenu biblioteku s nekoliko tisuća svezaka, izuzetno bogatu grafičku zbirku i prvi *muzej* na slovenskom području. Zatim su započele pripreme za stvaranje kolosalnoga djela *Slava Vojvodine Kranjske*. U idućim godinama, Valvasor će pripremati atlase bakroreza, a prvi i najvažniji za istarski kraj je *Topografija sadašnje Vojvodine Kranjske*, koju je tiskao 1679. s 316 bakroreza kranjskih i istarskih mjesta. Osnovat će vlastitu grafičku radionicu i bakroreznu tiskaru da bi mogao sam tiskati knjige jer u Kranjskoj nije bilo tiskare takve vrste. U dvorac je Valvasor pozvao brojne prijatelje i suradnike koji su mu pomagali u realizaciji toga monumentalnog izdanja. Jedan od važnijih bio je Pavao Ritter Vitezović. Možemo pretpostaviti da su skice za bakroreze izrađivali izravno na terenu, obilazeći brojna mjesta.

Da bi sakupio što više saznanja o mjestima i krajevima koje opisuje, Valvasor šalje brojna pisma vlasnicima dvoraca, gradova i samostana, tražeći da mu pošalju što više povijesnih podataka, opisa, znamenitosti i zanimljivosti. Međutim, njegove molbe i zahtjevi naišli su na loš odaziv. Valvasorove financijske mogućnosti bit će sve slabije, ali on će ipak ostvariti svoj cilj. Godine 1689. tiskana je imponantna knjiga *Die Ehre deß Herzogthums Crain (Slava Vojvodine Kranjske)*. Autorice navode kako se djelo sastoji „od tri ili četiri sveska, ovisno o primjerku, a u sebi sadrži petnaest knjiga napisanih na 3532 stranica s 24 priloga i 528 bakroreza“. Slijedi popis svih svezaka i knjiga s naslovom te brojem poglavlja i ilustracija.

Valvasor je dobio javno priznanje, što otkrivamo u potpoglavlju „Primanje u Royal Society of London“. Naime, 1687. postaje članom toga najstarijega engleskoga znanstvenog društva, osnovanoga 1662. godine. Razlog je bio kontaktiranje s tajnikom društva Thomasom Galeom o Idrijskom rudniku i Cerkničkom jezeru. Valvasor je bio prijatelj i s Edmundom Halleyjem, koji nam je danas poznat po Halleyjevu kometu, nebeskom tijelu koji je proučavao. U London će Valvasor poslati i opis svojega izuma: lijevanje metalnih kipova tankih stjenki, a tu će metodu primijeniti u izradi Marijina kipa u Ljubljani, u znak zahvalnosti za pobjedu nad Turcima i spas od kuge u drugoj polovici 17. stoljeća.

Kako navode same autorice, gotovo je nemoguće nabrojiti sve Valvasorove interese i grupirati sve njegove radove. Provodio je povijesna i etnografska istraživanja, zanimala ga je paleontologija pa je sakupljao brojne fosile, proučavao je geološke, geografske i astronomske pojave, obožavao je kartografiju i topografiju, ali i gotičko slikarstvo. U posljednjem potpoglavlju „Zadnje godine života“ saznajemo o teškoj financijskoj situaciji u koju je zapala ova svestrana ličnost. Da bi mogao provoditi brojna istraživanja te nastaviti sa sakupljačkom i izdavačkom djelatnošću, Valvasor je trebao prodati svu imovinu kojom je raspolagao. Samu knjižnicu i grafičke zbirke poklonio je, a prema nekim autorima prodao, zagrebačkom biskupu Aleksandru Mikuliću. Godine 1692. doći će do prodaje Bogenšperka, a Valvasor će živjeti s obitelji u građanskoj kući u Krškem, gdje će i umrijeti u 52. godini.

U cjelini „Topografsko-povijesni opis petog dijela slavne Vojvodine Kranjske“ (16-32) autorice donose dijelove prijepisa 2. i 4. knjige koji se odnose na Istru te usporedno njihov prijevod na hrvatski jezik. Valvasor je dijelio Kranjsku na pet dijelova: Gornju, Donju, Srednju i Nutarnju Kranjsku te na Istru kao njezin peti dio. Slijede dijelovi poglavlja u kojima je Valvasor istraži-

vao i pisao o istarskom poluotoku: „O stanovnicima istarskog dijela“, „O tlu i dolinama u Istri“, „O brdima petog dijela“, „O šumama ovog petog dijela“, „O vinogradima u petom dijelu zemlje“, „O izvorima i jezerima u Istri“, „O rijekama ili potocima ovog zadnjeg dijela, kao i o rijeci koja ponire u zemlju“, „O špilji ovog petog dijela“ te „O iznimnim izvorima vode na prekrasnoj planini Učki“.

Slijedi izbor poglavlja 11. knjige „Opis gradova, trgovišta, samostana i kaštela Vojvodine Kranjske“ (33-124). Tu pronalazimo brojne opise i zanimljivosti mnogih istarskih mjesta, odnosno redom su opisani: Tinjan, Belaj, Brseč, Pićan, Boljun, Kastav, Kaščerga, Gračišće, Gradinje, Opatija, Kršan, Kringa, Lindar, Lovran, Lupoglav, Samostan Blažene Djevice Marije kod Čepića, Pazin, Mošćenice, Paz, Sv. Petar u Šumi, Šumber, Žminj, Trviž, Veprinac, Beram, Volosko, Kožljak i Čepić. Ono što čini ovo djelo kolosalnim su grafike istarskih gradova, koje su izrađene u tehnici bakroreza. Osim što donosi bogate i zanimljive opise novovjekovnih istarskih mjesta, zahvaljujući Valvasorovoj svestranosti, prikazuje vedute brojnih gradova, trgovišta i mjesta, ali i svakidašnje prizore ondašnjih ljudi. Za neka mjesta to djelo predstavlja jedini povijesni izvor i svjedočanstvo kako su izgledala. U Valvasorovim opisima naići ćemo na brojna saznanja i zanimljivosti, od opisa i podrijetla imena mjesta, imena veleposjednika i vlasnika kaštela, crkvene povijesti, plodnosti područja, dostupnosti pitke vode i raspoloživosti poljoprivrednih proizvoda, preko običaja, kao što su novi načini vjenčanja, načini iskazivanja časti, gostoljubivost prema strancima, nadnaravna vjerovanja, kazne, žalbe, gozbe, srdačnost seoskih žena, glazba i ples, sve do mistične priče vezane uz Juru Granda, koji kao mrtvac luta noću Kringom.

Posljednja cjelina „O župama, ili župnim zajednicama, župnicima, župnim i filijalnim crkvama u Kranjskoj“ (125-152) donosi prijepis i prijevod dijelova petoga poglavlja iz 8. knjige. Valvasor je opisao župe Tinjan, Brdo, Brseč, Pićan, Boljun, Borut, Krbune, Kastav, Cerovlje, Kršikla, Gračišće, Grdoselo, Gologorica, Sv. Ivanac nad Rašom (Sutivanac), Kršan, Kaščerga, Kringa, Lindar, Lovran, Lupoglav, Mošćenice, Pazin, Nova Vas, Novaki, Stari Pazin, Paz, Zamask, Šumber, Šušnjevičica, Žminj, Trviž, Veprinac, Beram, Vranja, Kožljak i Čepić. Valvasor i tu bilježi brojne podatke, kao što su imena župnika i kanonika, titulari crkvi, područne crkve neke župe, broj krštenih i umrlih, opis procesija te obreda sahranjivanja i slično. Brojni opisi župa završavaju isticanjem autora kako dodatne novosti nije mogao dobiti, što potvrđuje činjenicu da je Valvasor slao brojna pisma i upite, na koja često ne bi dobio odgovor.

Za kraj autorice su uvrstile poglavlje „O grafikama“ (154-157) te ističu da se Valvasor prvenstveno predstavljao kao crtač. Većinu terenskih crteža za bakroreze koje nalazimo u njegovu djelu je upravo on izradio. U drugoj polovici 17. stoljeća će umjetnost grafike doživjeti svoj procvat, a Valvasor će kao kolekcionar sakupiti zbirku od 7000 različitih grafika. Autorice donose opis izrade u tehnici bakroreza te popis Valvasorovih crtača i njihovo stvaralaštvo. Na kraju knjige nalazi se „Bibliografija“ (159).

Svaki zaljubljenik i istraživač istarske prošlosti zasigurno se susreo s Valvasorovim opisima, zanimljivostima, a ponajviše s njegovim grafikama. Napokon, zahvaljujući kustosicama i znanstvenicama Katarini Marić i Sunčici Mustač, cijelu Valvasovu Istru imamo prvi put na jednom mjestu. Njihov zamjetni trud pri iščitavanju, sortiranju, prevođenju na standardni njemački, a zatim na hrvatski jezik rezultirao je izložbom i izdanjem knjige koja predstavlja dragocjen izvor šarolikih zapisa istarske prošlosti. Nedvojbeno će Valvasorov opus i dalje biti neiscrpan temelj povijesnih, geografskih te lingvističkih spoznaja i istraživanja, a zahvaljujući ovoj knjizi pristup izvornom djelu bit će znatno olakšan.

Monika Zuprić

***Canto le Mantignade e vado torno* (CD-ROM), Šišan – Sissano: Comunità degli Italiani, 2024.**

Šišanski primjer obnove tradicijskih napjeva prve tradicije (dvoglasje tijesnih intervala) koji su gotovo iščezli iz prakse toga kraja dokazuje kako je moguće revitalizirati dio tradicijske glazbene kulture na kvalitetan način kada se okupe pravi ljudi, na pravom mjestu i u bilo koje vrijeme. Folklorna grupa zajednice Talijana osnovana je 2008. godine. Valja naglasiti da su *mantignade* u Šišanu u kolektivnom pamćenju bile prisutne još kod starijih žena, koje su katkada znale *zakantat* na taj način, ali u vrlo rijetkim prilikama. Potrebno je pojasniti da se pojam *mantignade* u Šišanu odnosi isključivo na *kanat* u stilu tijesnih intervala, dok je u drugim krajevima Istre mantinjada nekoć označavala dio obreda u svadbenoj ceremoniji, a danas označava svečanu svirku, najčešće na *sopelama* ili *roženicama*.

Da bi se napravila opsežnija rekonstrukcija prve tradicije u Šišanu, bilo je potrebno nekoliko preduvjeta. Prvo i najvažnije, trebala se naći zainte-